ŠVIESA

BALANDIS-GEGUŽĖ-BIRŽELIS, 1960

Turinys

Ko Tikimės iš LLD suvažiavimo? 18

Skaičiai apie Lietuvos moteris 19

Liudas Adomauskas—didis kovotojas. G. Abramavičius 20

V. Kapsukas apie inteligentus ir inteligentiją. A. Bimba. 22

Vainikas. Eilėraštis. T. Tilvytis. 25

Leninas ir Lietuvos darbo žmonių kovos. F. Vaitkevičius. 26

Krikščionybės kelias į Lietuvą. K. Sideravičius. 28

Būkite laimingos. Eilėraštis. Alf. Maldonis. 31

Draugystės ašaros. Eilėraštis. J. Lapašinskas. 31

Kad žemėj būtų taika. Eil. S. Montvilaitė. 32

Putinėlis. Eilėraštis. Alf. Maldonis. 32

No. 2

ŠVIESA
The Light

Prenumeratos kaina: metams $1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba. Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

NO. 2 Balandis-gegužė-birželis (April-May-June), 1960 Metai XXVII

Ko tikimės iš LLD suvažiavimo?

Mūsų Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos (LLD) suvažiavimas įvyks Philadelphijoje liepos 3 dieną. Prie jo ruošiamasi rūpestingai. Reikia tikėtis, kad į suvažiavimą suvyks nemažas kuopų atstovų skaičius. Visos informacijos rodo, kad visoje mūsų organizacijoje jaučiamas gražus pagyvėjimas. Netenka abejoti, jog šis pagyvėjimas atsispindės ir suvažiavime.

Tiesa, kad tuo tarpu mūsų organizacijoje nesimato jokių "sukrėtimų", kuriuos suvažiavimui tektų išspręsti, bet tas nė kiek nesumažina suvažiavimo svarbos. Tas tik parodo mūsų LLD pastovumą, ideologinį ir organizacinį subrendimą. Džiugu ir tas, kad mūsų gretose viešpatauja kuo gražiausias vieningumas ir kad Centralinio Komiteto santykiai su kuopomis, apskritimis ir nariais kuo geriausi. Suvažiavimui nereikės laiką eikvoti tuštiems ginčams bei menkaverčiams nesusipratimams.

SUVAŽIAVIMO DARBOTVARKĖ

1. Raportai: pirmininko, sekretoriaus, iždininko, redaktoriaus.
2. Knygų ir žurnalo tolimesnis leidimas.
3. Organizacijos veikla ir stiprinimas.
4. Kuopų ir apskrįčių veikla.
5. Kultūrinis bendradarbiavimas su Lietuva.
6. Nauji sumanymai.

Kaip matome, Centralinio Komiteto pateiktoji suvažiavimui darbotvarkė neilga, bet brandi. Suvažiavimas tęsis tik vieną dieną, todėl viskas turės eiti suglaustai.

Reikėtų, mums atrodo, šiame suvažiavime visiems susikoncentruoti trečiuoju darbotvarkės punktu. Vargiai ką naujo begalėsime sugalvoti dėl knygų leidimo. Po vieną knygą nariai kasmet gaudavo ir gaus ateityje. Niekam nei į galvą neateina mintis sulaikyti knygų leidimą. O žurnalo "Šviesos" klausimas buvo plačiai apdiskusuotas paskutiniame suvažiavime. Jo tolimesnis leidimas palįktas Centralinio Komiteto nuožiūrai—galės ir pajėgs išleisti, išleis; nebegalės ir nebepajėgs išleisti, nebeišleis. Suvažiavimo nutarimas buvo teisingas.

Mūsų kultūrinis bendradarbiavimas su Lietuva plėtojasi labai gražiai. Praėjusio suvažiavimo nutarimas paieškoti kelių ir būdų pasiuntimui ekskursijos į Lietuvą davė gerus rezultatus. Šiemet jau bus antra ekskursija. Pernykštė buvo labai sėkminga. Netenka abejoti, jog ir šiemetinė gerai pavyks. Mūsų pažangiosios visuomenės, kurios pryšakyje stovi Lietuvių Literatūros Draugija, kontaktas su senuoju kraštu yra nuoseklus ir nuoširdus. Tik reikia palinkėti, kad jis kasdien darytųsi dar platesnis ir gilesnis.

Mūsų visų didžiausiu rūpesčiu yra ir turėtų būti mūsų didžiosios organizacijos išlaikymas ir stiprinimas. Gaila, kad tuo reikalu mes negalime didžiuotis dideliais lai-

mėjimais. Tik vienoj kitoje kolonijoje, tik vienoje kitoje kuopoje po praėjusio suvažiavimo buvo šiek tiek daugiau pasidarbuota ir šis tas laimėta. Toli gražu ne visi nariai, ne visos kuopos, ne visi veikėjai visu rimtumu atkreipė savo dėmesį į suvažiavimo rezoliucijos punktą, kuriame kalbama apie organizacijos stiprinimą.

"Suvažiavimas numato dar nemažai galimybių LLD stiprinimui naujais nariais", skaitome rezoliucijoje. "Nemažai yra lietuvių, kurių vieta turėtų būti šios kultūrinės organizacijos eilėse. Juos reikia laimėti. Suvažiavimas karštai ragina Centralinį Komitetą ir kuopas į tai atkreipti savo dėmesį ir ieškoti būdų laimėjimui naujų jėgų. Narių verbavimas pirmoje vietoje remiasi kolonijų kuopomis ir veikėjais. Ypač yra svarbus kuopų veiklos vaidmuo..."

Šį visų mūsų uždavinį galės dar kartą pabrėžti ir būsimas mūsų suvažiavimas. Svarbu, kad kuopų delegatai neatvyktų "tuščiomis rankomis". Daugelis kuopų praktikoje yra patvirtinusios teisingumą suvažiavimo rezoliucijos apie dar nemažas galimybes dėl mūsų LLD stiprinimo, dėl gavimo naujų narių, dėl pagyvinimo veikimo, dėl savo kolonijoje pakėlimo mūsų organizacijos vardo ir prestižo. Tais praktiškais patyrimais pasidalijimas padės silpnesnėms kuopoms susirasti būdus sustiprinimui vietinės veiklos.

Suvažiavimas įvyksta jubiliejiniais metais. Mūsų LLD jau keturiasdešimt penkerių metų amžiaus. Savo nutarimais suvažiavimas turi sustiprinti mumyse norą ir ryžtą naujiems žygiams, naujoms energingoms pastangoms dar aukščiau ir drąsiau pakelt darbo žmonių kovos vėliavą už gražesnį ir šviesesnį rytojų.

Senųjų amžių žmonės buvo stichiniai materialistai ir žemišką gyvenimą vertino daug labiau negu šešėlių pasaulį. Senovės graikai į pomirtinį gyvenimą žiūrėjo kaip į nelaimę.

F. Engelsas

Nė nuo vienos pasaulyje knygos neišėjo tiek daug žmonių iš proto, kaip nuo biblijos.

A. Bebelis

Skaičiai apie Lietuvos moteris

Tarybų šalies konstitucija, suteikusi moterims lygias teises su vyrais, atvėrė joms duris į mokslą, meną, darbą, valstybės valdymą. Žemiau spausdiname Lietuvos TSR Statistikos valdybos pateiktus skaičius apie mūsų respublikos moteris.

27,500 arba 49 procentai visų respublikos gyventojų su aukštuoju ir nebaigtu aukštuoju mokslu yra moterys.

899 Tarybų Lietuvos moterys dirba mokslinį darbą. 105 iš jų turi mokslo kandidačių laipsnius.

Respublikos aukštosiose mokyklose šiuo metu studijuoja 11,770 merginų. Jos sudaro 47 procentus bendro studentų skaičiaus.

Technikumuose ir kitose specialiose vidurinėse mokyklose mokosi 13,400 arba 48 procentai merginų.

Mūsų respublikoje yra pusantro tūkstančio inžinierių moterų, daugiau kaip tūkstantis agronomių, zootechnikių ir kitų žemės ūkio specialisčių, 600 ekonomisčių.

Iš 58 tūkstančių liaudies švietimo darbuotojų — 40 tūkstančių yra moterys.

Iš bendro 4,300 medicinos gydytojų skaičiaus, 3,000 sudaro moterys.

58 respublikos moterys yra LTSR Aukščiausiosios Tarybos deputatės.

1,200 moterų arba 33,77 procento visų vietinių tarybų deputatų yra moterys.

6,365 respublikos moterys, arba 44 procentai visų darbuotojų skaičiaus, dirba valstybės valdymo aparatuose.

Nuo 90 iki 99 metų amžiaus moterų Tarybų Lietuvoje yra 3.5 karto daugiau negu vyrų.

Iš 451 respublikos gyventojo, sulaukusio šimto ir daugiau metų, 369 yra moterys.

Tuos, kurie visą savo gyvenimą dirba ir vargsta, religija ragina būti nuolankiais ir kantriais, ramindama dangaus malonių viltimi. O tuos, kurie gyvena svetimu darbu, religija ragina žemiškame gyvenime būti labdaringais ir, labai pigia kaina pateisindama jų eksploatatorišką gyvenimą, nebrangiai parduoda bilietus į dangaus malonumų karalystę.

V. I. Leninas

Liudas Adomauskas--didis kovotojas

80-osioms gimimo metinėms

Socialistinių revoliucijų epochai būdingi reiškiniai, kai dori ir ryžtingi neproletarinių klasių atstovai, kuriems brangūs liaudies interesai, revoliucijos sūkuriuose pergyvena didžiausias dvasines kančias, atsisako savo senų įsitikinimų ir privilegijų, ryžtingai pereina revoliucijos pusėn atiduodami jos pergalei net ir gyvybę.

Panašų gyvenimo kelią praėjo įžymus revoliucinio judėjimo Lietuvoje dalyvis Liudas Adomauskas. Jis gimė 1880 m. balandžio 8 d. Notėnų k., Salantų valsčiuje (dabar Skuodo raj.) turtingoje šeimoje.

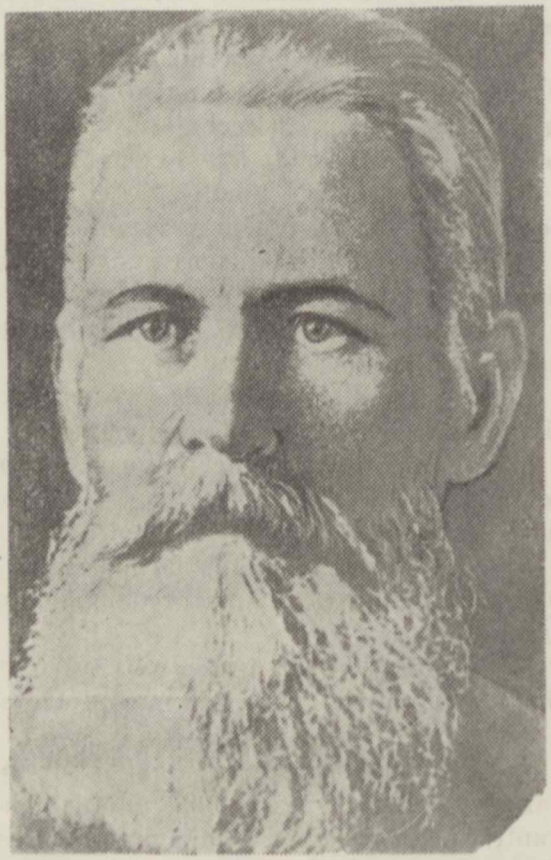

1903 metais, baigęs kunigų seminariją, L. Adomauskas buvo įšventintas į kunigus ir gavo paskyrimą į Kelmės bažnyčią vikaru. 1905 metai padarė rimčiausią įtaką Liudo Adomausko pažiūroms. Apie vidinį persilaužimą jis žymiai vėliau, būtent, 1941 metų pradžioje, rašė: "1905 metų revoliucija paskatino mane suabejoti savo, kaip kunigo, veiklos naudingumu. Tada pirmą kartą pastebėjau, kad bažnyčia nenaudinga žmonių visuomenei ir pritariau socialistinėms idėjoms."

Reakcingieji kunigai neapkentė šio pažangaus, doro žmogaus, skundė jį vyskupui, šmeižė. Jis buvo keliamas iš vienos parapijos į kitą.

Kurį laiką dirbęs kariniu kapelionu, 1918 metų pavasarį L. Adomauskas grįžo į Lietuvą. Jį paskyrė Baisogalos parapijos Palonų bažnyčios klebonu. Čia jis pasakoja parapijonims apie Rusijos revoliuciją, apie tai, kaip darbo liaudis nuvertė ponus ir įkūrė savo valdžią.

Jis išrenkamas į Palonų Tarybą, dirba stiprinant Tarybų valdžią.

Tais sunkiais metais L. Adomauskas neišsigando, liko ištikimas revoliucinėms idėjoms, buvo kartu su liaudimi, palaikė glaudžius ryšius su pogrindine Komunistų organizacija.

Lietuvos buržuazija, stengdamasi įtvirtinti savo valdžią, 1920 m. skelbia rinkimus į Steigiamąjį seimą. Aštrioje politinėje kovoje rinkiminės kampanijos metu L. Adomauskas išstoja prieš tuo metu stiprią krikščionių demokratų partiją.

Prieš jį sukilo visi aplinkinių parapijų kunigai ir davatkos. Į vyskupiją pasipylė skundai.

Ilgai galvojęs, 1921 m. sausio mėn. L. Adomauskas meta kunigystę.

Kaune L. Adomauskas susipažįsta su profsąjungų veikėjais, dalyvauja darbininkų mitinguose ir susirinkimuose.

1921 metų vasarą L. Adomauskas susitinka su Karoliu Požėla. Šis susitikimas galutinai nulėmė tolimesnį L. Adomausko gyvenimą — jis, nepartinis, tampa partijos kariu, atlikdamas įvairias partijos užduotis legalioje spaudoje, profsąjungų stiprinime ir agitaciniame darbe.

Tais pačiais metais L. Adomauskui pasiseka gauti tarnybą valstybės kontrolės įstaigoje. Dieną jis dirba įstaigoje, o vakarais atlieka partinius uždavinius. Sėdėdamas iki vėlyvos nakties savo kukliame kambarėlyje, jis baigė rašyti antireliginio pobūdžio brošiūrą "Šventraščio paslaptys".

Ši brošiūra sukėlė tikrą audrą. Liūdą Adomauską ima dar labiau šmeižti, kunigai jį iš sakyklos prakeikia.

Valstybinėje įstaigoje jis darbo gauti nebegali, visur jį seka žvalgyba ir kunigai.

Lietuvos KP CK paveda L. Adomauskui būti leidėju ir oficialiu redaktorium "Žarijos" savaitraščio, kurio pirmasis numeris pasirodė 1922 m. gegužės mėn. 22 d. Deja, po 3—4 mėnesių šis savaitraštis krikdemų valdžios buvo uždarytas.

Žvalgybos persekiojamas L. Adomauskas kuriam laikui persikelia į Šiaulius, kur iki 1923 metų pavasario dėstė lietuvių kalbą.

Grįžęs į Kauną, jis vėl gauna partijos pavedimą būti oficialiu leidėju ir redaktorium žurnalo "Naujoji Gadynė".

1923 metais Lietuvoje vyksta pasiruošimas rinkimam į II seimą. LKP, būdama nelegali, organizuoja vadinamus darbininkų kuopų kandidatų į seimą sąrašus visose rinkiminėse apygardose. Darbininkų kuopų sąraše pirmuoju buvo įrašytas Liudas Adomauskas.

Tų pačių metų rudenį Liudas Adomauskas stojo į Kauno universiteto teisės fakultetą. Tačiau neilgai teko mokytis. Spalio mėn. kuopininkų sąrašuose iškeltiems kandidatams buvo sudaryta byla. Sufabrikuoti bylą žvalgybai nesisekė, todėl dalis kuopininkų, jų tarpe ir L. Adomauskas buvo išlaikyti kalėjime be teismo beveik 3-jus metus.

1926 metų gegužės 17 d. prasidėjo garsusis kuopininkų teismas. Nebūdamas komunistu, L. Adomauskas partiškai ir drąsiai gynė teisme Komunistų partiją.

Visi kuopininkai buvo išteisinti. Liudas Adomauskas vėl įsijungė į aktyvų darbą.

Po fašistinio perversmo vėl prasidėjo žiaurus teroras prieš revoliucionierius ir revoliucingai nusiteikusius. 1926 metų gruodžio mėn. 27 d. sušaudomi Požėla, Greifenbergeris, Giedrys ir Čarnas, o 1927 metų vasario 5 d. karo lauko teismas nuteisė mirti sušaudant Liudą Adomauską, Zelmaną Švarcbergą, Eugenijų Vicą ir Pijų Glovacką.

Pažangiajai visuomenei spaudžiant, mirties bausmė nebuvo įvykdyta. L. Adomauskui ji buvo pakeista 15 metų sunkiųjų darbų kalėjimu.

L. Adomauskas buvo kalintas iki 1934 metų liepos 5 dienos. Pritaikius 1928 metu amnestijos įstatymą, jis buvo paleistas laisvėn.

Apsigyveno A d o m a u s k a s Plateliuose, kur dirbo ūkininkų smulkaus kredito draugijos bankelyje sąskaitininku. Greitai jis susidraugavo su pažangiaisiais valstiečiais ir nežymiai subūrė aplink save nemažą skaičių žmonių. Nors Platelių policija sekė kiekvieną Adomausko žingsnį, rateliuose susikūrė gan gausi Raudonosios pagalbos organizacija, apylinkėse pasirodė atsišaukimai bei raudonos vėliavos.

Išmušė lemtinga valanda. 1940 metų birželio mėnesį Lietuvos darbo liaudis paėmė valdžią į savo rankas. Sudaroma liaudies vyriausybė, kurios valstybės kontrolieriumi skiriamas Liudas Adomauskas. Skelbiami rinkimai į Liaudies seimą. Už L. Adomauską vieningai balsuoja gimtų Notėnų, Platelių ir kitų kaimų bei miestų gyventojai. Liudas Adomauskas išrenkamas Liaudies seimo pirmininku. Jis liaudies vardu pasirašo istorinius dokumentus apie naujosios Tarybų Lietuvos gimimą.

Kaip Įgaliotosios Komisijos narys, jis vyko į TSRS Aukščiausios Tarybos sesiją su prašymu priimti Lietuvą į Tarybų Sąjungos sudėtį.

Ilgi kalėjime praleisti metai pakirto L. Adomausko sveikatą. 1940 metų pabaigoje jis gydėsi Maskvoje. Plaučių džiovos plėtimąsi pavyko sustabdyti. 1941 metų vasario mėn. L. Adomauskas grįžta sustiprėjęs, tačiau dirbti įtemptą darbą Valstybinėje kontrolėje jam sunku. Jis skiriamas LTSR Aukščiausiojo teismo nariu.

1941 metų vasario mėnesį Liudas Adomauskas priimamas į Komunistų partijos narius.

Prasidėjus Didžiajam karui, Liudas Ado-

(Tąsa 32-ram pusl.)

V. Kapsukas apie inteligentus ir inteligentiją

(Iš atsiminimų)

Tai buvo audringi 1916 metai. Europoje jau nuo 1914 metų siautėjo baisus karas. Vis aiškiau darėsi, kad ir Jungtinės Valstijos slenka į tą pačią skerdynę ir kad karas virs pasauliniu karu.

Tuo laiku aš Valparaiso, Ind., lankiau mokyklą. Toje mokykloje buvo nemažas būrelis lietuvių, gal net apie šimtas dar jaunų vyrų ir moterų. Turėjome Lietuvių Moksleivių Draugiją. Draugija užlaikė nors

kuklią, bet gana turtingą lietuvišką bibliotekėlę. Buvau tos bibliotekėlės tvarkytoju ir gyvenau prie jos nedideliame kambarėlyje. Už bibliotekėlės prižiūrėjimą nemokamai gavau kambarį. Toks buvo draugijos patvarkymas. Tai buvo didelė man parama. Be to, į biblioteką sueidavo beveik visi Amerikos lietuvių leidiniai—laikraščiai, žurnalai, knygos, brošiūros, tuo būdu turėjau puikiausią progą sekti visą Amerikos lietuvių gyvenimą, jų organizacijų, draugijų, klubų, kuopų veiklą.

Dabar apie šios mokyklos lietuvius studentus bei moksleivius. Jų tarpe buvo keletas seniau besimokančių — pav., J. Vitkus, kuris tapęs daktaru ilgai gyveno Clevelande (dabar jau miręs); Dr. Bertašius, kuris tebegyvena Chicagoje; Jonušas, vaistininkas (dabar miręs), Kliauga ir dar keletas. Kiek supratau, jie buvo mokyklą lankę ir Lietuvoje. Mes juos skaitėme "inteligentais". Visi jie skaitėsi "pažangiečiais", net socialdemokratais. Negalėčiau dabar pasakyti, ar jie priklausė prie socialistų kuopos ar ne. Tik tiek žinau, kad ~~tą~~ jis ten nematydavau. Bet didelė lietuvių valparaisiečių dauguma susidėjo iš jaunų vyrų ir moterų, pribuvusių lavintis iš fabrikų ir kasyklų, sunkaus darbo jaunų žmonių. Visai natūralu, jog šitie darbininkai—moksleiviai kažin kaip susimetė į vieną grupę ir su kažin kokiu nepasitikėjimu, gal ir pavydu, žiūrėjo į anuos "inteligentus". Taip pat, žinoma, Vitkus ir jo kolegos nelabai tenorėdavo draugauti su mumis, tais "prasčiokais". Kildavo diskusijos, ginčai, trynimasis.

Skaitytojas gal paklaus, ką gi tas bendro turi su Vincu Kapsuku? Prieisime ir prie to. Tuo, kas viršuje pasakyta, norėjau pavaizduoti tam tikras sąlygas, kuriose man teko pirmu kartu "susipažinti" su Vincu Kapsuku. Žinoma, ne tik tie išgyvenimai ir kontaktas su minėtais "inteligentais" mane knietė geriau pažinti ir suprasti ne tik lietuviškosios, bet ir bendrai visokios inteligentijos vaidmenį klasinėje visuomenėje. Kaip visus jau pradedančius klasiniai susiprasti darbininkus, mane baisiai pritrenkė Vokietijos socialdemokratijos vadovybės pasisakymas už vadinamos "tėvykai miestelio centre advokatas Tiltonas, socialistas, duodavo paskaitas, šių "inteligen-

nės" gynimą, už kaizerinį karą. Tai buvo, mano supratimu, išsižadėjimas visų marksizmo mokymų. Tai buvo išdavimas ir pardavimas darbininkų ir marksizmo, kaip aš tą marksizmą tada supratau. Aš, turiu prisipažinti, tada buvau pacifistas, griežčiausias priešas visokių žudymų, visokių karų be jokios išimties.

Man gi Vokietijos socialdemokratijos vadai (Noskė, Šeidemanas, Ebertas ir kt.) buvo inteligentijos dalis. Inteligentai—išdavikai! Darbininkai-proletariatas tokiais vadais negali pasitikėti.

Gal kaip tik šis įsitikinimas ir kėlė tokį didelį nepasitikėjimą ir minėtais valparaisiečiais-inteligentais.

Kaip ten nebūtų buvę, kaip tik šiuo laiku ateina žurnalo "Naujoji gadynė" pirmas numeris (už 1916 metų birželio mėn.). Jame randu Vinco Kapsuko straipsnį "Inteligentijos klausimu". Tai juk man labai rūpimas klausimas. Jį skaitau, jį studijuoju.

Jau buvau šį tą girdėjęs apie Kapsuką, kaip seną revoliucionierių, kaip dar nuo 1904-5 metų revoliucijos kovotoją už darbo žmonių reikalus. Taigi, jei ne jis, tai kas kitas galėtų būti didesnis autoritetas inteligentijos klausimu?

Savo straipsnyje Kapsukas, žinoma, kalba apie Lietuvos inteligentiją. Kas ji per viena? Kodėl ji tokia? Koks jos vaidmuo buvo revoliucinėse audrose ir koks yra dabar?

Tokios plačios ir gilios analizės niekados pirmiau nebuvau skaitęs. Tai buvo man lyg ir koks akių atidarymas. Nuo to laiko Kapsukas man pasidarė artimiausiu ir geriausiu mokytoju.

Tai ką gi V. Kapsukas rašė apie inteligentiją ir inteligentus? Jo nuomonė įdomi, pamokinantį, turinti tam tikros reikšmės dar ir šiandien.

Kapsukas savo pastabas pradėjo apie inteligentiją (lietuviškąją) Vinco Kudirkos pastabomis apie tūlus inteligentus. Kapsukas sako: žiūrėkite, nors Kudirka "anaiptol nebuvo socialistas, bet, tur-būt, nieks tiek smūgių nuo jo negavo kaip ta inteligentija. Jis tiesiog juos niekšais ir parsidavėliais vadina". Štai Kudirkos žodžiai.

"Kada gi priešai stvėrė draskyt mus apnikę,

"Jūs, kaip niekšai, pabėgot mus vienus palikę."

Pradžioje savo straipsnio V. Kapsukas primena ir poeto Vaičaičio nelabai malonius komplimentus pasitraukusiems arba pabėgusiems iš kovos lauko inteligentams. Jų visų norų galas, sako poetas, "degtinė" ir "saldus gyvenimas" bei "tuščias erzėjimas su merginomis". Jiems nerūpi nei liaudis, nei jos kančios, jiems dar net pikta, kad "vargšai painiojasi po kojų".

Dar daugiau: V. Kapsukas cituoja vieno darbininko inteligentijai "komplimentus", tilpusius Rygos darbininkų savaitraščio "Vilnies" 12-me numeryje. Darbininkas šaukia: "Atminkite, draugai, kad mūsų inteligentams labiau rūpi skanus kąsnelis, nuo buržuazijos stalo, negu darbininkų reikalai".

Tai visa man labai patiko, tartum patvirtino ir mano atsinešimą link inteligentijos. Argi ne taip pasielgė išdavikiškieji socialdemokratijos vadai?

Bet, žinoma, V. Kapsukas nepasitenkina tik tuo inteligentų pasmerkimu. Jis—marksistas. Jis prie klausimo prieina marksistiniu pažiūriu. Jis parodo, kodėl tie inteligentai pabėgo nuo darbo žmonių, kodėl jie elgiasi taip, kaip elgiasi. Ar tik todėl, kad jie buvo "išdykę" bei "sugedę"? Ne, jų poelgio šaknų reikia ieškoti visuomeniniuose santykiuose.

"Pirmiausia,— rašo Kapsukas, — lietuvių moksleivinė jaunuomenė yra kilusi iš smulkiosios buržuazijos ir jos dvasia persiėmusi. Su ja ji yra surišta šimtais mazgų, ir jos reikalai jai arčiausia prie širdies guli. Ir pabaigę mokyklą jie daugiausia reikalų turi su turtingesniaisiais sluoksniais; nuo jų dažniausiai priklauso jų visas medžiaginis gyvenimas".

Tiesa, jis sako, kad daugelis inteligentų dažnai liaudies priešams tarnauja "tiktai už pinigą—kas brangiau moka, tam ir tarnauja. Bet atsiranda ir giliai įsitikinusių, jog tie keliai, kuriais jie eina, tikriausi keliai, jog jie tiktai gali suteikti 'tautai' labo. Tik ta jų 'tauta' — tai vien turtingesnieji

tautos sluoksniai, augančioji lietuvių buržuazija".

Mūsų inteligentijos nepastovumas, girdi, yra tiktai atspindis tos kylančios lietuvių buržuazijos nepastovumo. Kadangi toji buržuazija, anot jo, "pažemėmis slankioja, kovoja dėl smulkių šios dienos reikalų, nuolat svyruoja tai į dešiniąją, tai į kairiąją pusę, tai ir mūsų moksleiviai eina tais pačiais keliais."

Bet juk revoliucinių audrų laikais nemažai moksleivių drąsiai ir pasiaukojančiai dalyvavo kovoje prieš caristinę priespaudą, ar ne? Kaip tą suprasti? Tas tiesa, bet sako Kapsukas, reikia atsiminti, kad "didžiosios dvasios pakilimo metu—revoliucijos metu — ir smulkiąją buržuaziją patraukė judėjimo bangon, nes ir ją be galo varžė ir išnaudojo caro valdžia". Taipgi tiesa, kad "daugelis moksleivių kovojo net socialdemokratų eilėse", bet jie "ten kovojo ne dėl to, kad jie staiga būtų pavirtę socialdemokratais". Neigi jie "svajojo apie socialinę revoliuciją ir socializmo įvykinimą". Jei socialdemokratai savo pusėn buvo patraukę moksleivius ir net smulkiąją buržuaziją, tai tik todėl, kad tuomet jie "pas mus buvo vienintelė rimta revoliucijos organizacija ir ėjo pirmutinėse revoliucijos eilėse". Bet tas dar nepadarė jų tikrais, susipratusiais, įsitikinusiais revoliuciniais socialdemokratais. Kaip greitai revoliucija praūžė ir pradėjo visu žįaurumu siautėti reakcija, tie sluoksniai pasitraukė iš kovos lauko. Anot Kapsuko: "Kaip lengvai jie pas mus atėjo, taip lengvai ir pabėgo, kuomet suslūgo revoliucijos judėjimas ir pradėjo siausti juodoji reakcija".

Ir ne vien tik lietuvių inteligentija yra tokia. "Ir Rusijos studentija", nurodo Kapsukas, "kuri kadaise tokią žymią rolę buvo atlikus revoliucijos judėjime, reakcijai užėjus vis labiau ir labiau tolinosi nuo jo ir paskui pradėjo minti į savo tėvų pėdas". Gi karui atėjus net daugelis jų "pavirto 'karštais patriotais' ".

"Tokiu būdu daug ko tikėtįs iš inteligentijos ir moksleivijos mes negalime", sako Kapsukas. "Negalime ja savo judėjimo remti, nes jų masės niekur neina ir negali eiti išvįen su darbininkų klase. Jų reikalai kitur juos traukia ir riša su viešpataujančiomis klasėmis".

Kokia turėtų būti išvada? Ar tai jau reiškia, kad revoliuciniai darbininkai turi sutraukyti visus saitus su inteligentija, su ja nieko bendro neturėti ir jai tik kovą skelbti? Ne, marksistas Kapsukas mus moko kitaip. "Vienok tai nereiškia," jis sako, "kad mums visiškai nerūpėtų daugiau draugų turėti iš inteligentijos pusės." Mums, lietuviams, svarbu tokių draugų turėti dar įr todėl, "kad pas mus dar taip maža subrendusių darbininkų, kurie galėtų judėjimo vadžias į savo rankas paimti, taip silpna mūsų literatūra". Be to, mes matome, jog "visose socialdemokratų partijose yra daugiau ar mažiau ir inteligentijos, ir visur ji atlieka nemažą darbą."

"Ypatingai", jis sako, "stoja į jos (socialdemokratijos) eiles tie, kurių klasinis padėjimas yra artimas darbininkų klasės padėjimui. Taip pat stoja tie, kurie, kaip sako Marksas ir Engelsas 'Komunistų Manifeste', supranta istorijos plėtojimosi kelius ir pasibiaurėdami nusigręžia nuo pūvančios buržuazijos visuomenės įr didžiausiu išnaudojimu paremtos kapitalizmo tvarkos; tik darbininkų klasėje jie randa tikrai revoljucinį progreso nešėją, ir pereina į jos eiles. Ir mums rūpi turėti daugiau tokios inteligentijos. Mums rūpi, kad ji ne tik žodžiais mūsiške būtų, o įr darbais, kad ji stipriai susirištų su darbininkų judėjimu ir nepamestų jo nei didžiausiai audrai ištikus..."

Deja, tokių inteligentų darbininkų klasė tada dar neturėjo daug. Tiesa, kai kurie jų vadino save socialistais arba socialdemokratais, bet tik žodžiais jie buvo kovotojai. Pas juos "tautinis elementas labai didelę rolę lošia", rašo Kapsukas. Jie yra persiėmę "smulkiosios buržuazijos dvasia". Be to, jie yra labai atsįlikę ir ta prasme, jog tik "labai retai kuris jų skaitė rusų socialdemokratų laikraščius ir kitus leidinius". Jie pasitenkinę "lietuvių liberalų ir net klerikalų leįdiniais". Na, o dar mažiau, suprantama, jie skaito ir studijuoja marksistinę literatūrą. Nes, girdi, "ji taip pat jiems 'nuobodi', 'vienpusė'...". Tie mūsų moksleiviai, tie mūsų inteligentai, besivadi-

ną socialdemokratais, "anaiptol dar nėra atsįkratę nuo smulkiosios buržuazijos įtakos ir jos ideologijos". Tam irgi yra marksistinis išaiškinimas. Kapsukas rašo :

"Ir sunkiau jiems pas mus nuo jos atsįkratyti, kadangi Lietuvoje dar nėra taip, kaip, sakysime, Vakarų Europoje, išsiplėtojęs kapitalizmas ir nėra dar tokio aštraus klasių priešingumo, nėra tokio galingo darbininkų judėjimo. Lietuvių buržuazija dar tik dabar aukštyn galvą kelia, ir dar neturėjo laiko pasirodyti visu savo skaistumu; jį dar ir progresyvią rolę gali atlikti, ir savo gražiais žodžiais apie tautos labą patraukia į savo pusę ir ne vieną tariamąjį s.-d. Ir jie ten dirba, dargi liberalų laikraščius redaguoja, šoka pagal liberalų dūdą, stiprina jų įtaką."

Aštriai kritikuodamas šio (1916 m.) laikotarpio save socialdemokratais skaitančius, bet talkaujančius liberalams ir smulkiajai buržuazijai moksleivius, V. Kapsukas pateikia moksleivinės jaunuomenės nusistatymą revoliucinių audrų laikais. Jaunieji socialdemokratai, girdi, tais laikais kitaip išrodė, kitaip orientavosi ir kitaip veikė. Tiesa, ir tada buvo darbininkams svetimų elementų, "bet buvo ir tokių, kurių darbai nesiskyrė nuo žodžių, kurie stovėjo pirmutinėse Lietuvos darbininkų judėjimo eilėse ir daug geriau pažinojo s.-d. principus". Jis pamini Lietuvos "socialdemokratinių moksleivių suvažiavimo (laikyto 1904 metais) nutarimus". Tada revoliuciniai jaunuoliai, pasak jo, nesvyruojančiai ir griežtai atmetė liberalus ir klerikalus, aiškiai pasisakė už Lietuvos Socialdemokratų Partiją ir jos vadovybę. Panašjai aiškų nusistatymą savo rezoliucijoje parodė ir mintaujiečių lietuvių gimnazistų s.-d. kuopa 1905 metais. Ir Kapsukas pastebi:

"Kaip žymiai skiriasi šita aiški, grynais s.-d. pamatais paremta gimnazistų kalba nuo vėlesnių 'plačiųjų s.-d.' kalbų ir darbų. Čia nė vieno žingsnio pirmyn nenužengta, o tik atgal".

Viską suvedęs ir sudėjęs į daiktą, Kapsukas straipsnį baigia: "Aišku, kad inteligentija ir moksleiviais negali būti remiamas socialdemokratų judėjimas".

Šis nepaprastai gilaus marksistinio turinio Kapsuko straipsnis apie inteligentiją abelnai ir moksleiviją ypatingai paliko manyje giliausią įspūdį. Kaip tik šis nušvietimas inteligentijos rolės ir santykių su darbininkų klase ir josios revoliucine partija padėjo man dar aštriau nusiteikti prieš oportunistinę Antrojo Internacionalo vadovybę, eiti su tais, kurie skelbė naujo internacionalo kūrimo reikalą. Kaip tik šis Kapsuko mokymas padėjo be jokio abejojimo ir svyravimo atmesti menševikus ir remti bolševikų partijos nusistatymą.

A. Bimba

Vainikas

Švelnutės, darbščios rankos
Uždėjo man vainiką, —
Jausmai šilti ir brangūs
Staiga mane apniko.

Šviežių rugelių varpos
Su raudonais jurginais, —
Auksinių rankų darbas
Nežinomos merginos.

Rugiai, be saulės augę,
Plakti lietaus vėjuoto, —
Juos rankos tos ištraukė
Iš sunykimo juodo.

Pasiekęs derlius kluonus,
Grūdais pabiro gausiai;
Draugai, šiemet bus duonos,
Gal būt, užvis daugiausia.

Gal būt, ji bus pilkesnė,
Ją darganos užgavo, —
Atkandęs pirmą kąsnį,
Pajusi, kad ji tavo.

Kasdien kalbės vainikas
Gėlėm papuoštų varpų,
Kad duona ta išdygus
Per ilgą, sunkų darbą.

Jis nepaliaus šnekėti
Apie laikus laimingus,
Kad darbščiai kolūkietei
Likau aš daug skolingas.

Saulutė šviesą žėrė.
Širdy smagu paliko.
Priimki, mergužėle,
Kuklių eilių vainiką.

T. TILVYTIS

Leninas ir Lietuvos darbo žmonių kovos

B. VAITKEVIČIUS

V. Lenino teorinė ir praktinė veikla, persunkta gaiviomis proletarinio internacionalizmo idėjomis, turėjo milžinišką poveikį revoliuciniam judėjimui Lietuvoje. Jo reikšmingi pasisakymai Pabaltijo tautų, tame tarpe ir Lietuvos istorijos klausimais (žiūr. "Kapitalizmo išsivystymas Rusijoje", "Kritinės pastabos nacionaliniu klausimu",

"Pranešimas Rytų tautų Komunistinių organizacijų II suvažiavime" ir kt.) padėjo Lietuvos revoliucionieriams teisingai įvertinti ekonominio bei politinio mūsų krašto vystymosi perspektyvas, suprasti nacionalinio bei agrarinio klausimo sprendimo kelius, socialistinės revoliucijos varomąsias jėgas, atskleisti Amerikos—Anglijos imperializmo, kaip mažųjų tautų laisvės slopintojo, veidmenį.

V. Leninas nuo pat pirmųjų savo revoliucinės veiklos žingsnių siekė sutelkti po revoliucinio marksizmo vėliava geriausias visų caro Rusijos tautų revoliucines jėgas, palaikė glaudžius ryšius su vietos revoliucionieriais, draugiškais patarimais bei kritinėmis pastabomis padėjo jiems idėjiškai užsigrūdinti ir stoti į nuoseklios revoliucinės kovos kelią.

Su Lietuvos socialdemokratais V. Leninas tiesioginius ryšius užmezgė 1895 m. rugsėjo mėnesį, kai jis grįžo iš užsienio po pasitarimo su "Darbo išvadavimo" grupės vadovais ir tarpe kitų miestų aplankė Vilnių. Čia jis susitiko ir kalbėjosi su vietos socialdemokratais. Pastarieji pažadėjo suteiktį pagalbą transportuojant iš užsienio į Rusijos gilumą neperiodinį marksistinį leidinį "Rabotnik" (1896—1899 m.) ir prįstatyti jam medžiagos. Pranešdamas "Darbo išvadavimo" grupės nariams apie padėtį Vilniuje, V. Leninas rašė: "Pirmiausia buvau Vilniuje. Kalbėjau su publika dėl rinkinio. Dauguma sutinka su mintimi, kad toks leidinys yra būtinas, ir žada paremti ir pristatyti medžiagos" (Leninas, Raštai, 34 t., 1 psl.). Beviešėdamas Vilniuje, Leninas pastebėjo taip pat dalies vietos socialdemokratų tarpe pirmuosius oportunizmo atmainos, žinomos ekonomizmo vardu, pasireiškimus.

V. Lenino apsilankymas Vilniuje padėjo užmegzti glaudesnius Lietuvos socialdemokratų ryšius su Peterburgo "Kovos sąjunga darbininkų klasei išvaduoti," padėjo formuotis ir vystytis revoliucinei marksistinei srovei Lietuvos darbininkų judėjime, sustiprino jos atstovų kovą prieš oportunistus ir nacionalistus darbininkų organizacijose.

Svarbią reikšmę Lietuvos revoliucinių socialdemokratų idėjiniame augime bei bolševizavimesi turėjo V. Lenino bendradarbiavimas su jais užsienyje pirmojo imperialistinio karo išvakarėse.

Gyvendamas 1912-1914 metais Austrijos Galicijoje (Krokuvoje, Poronine, Zakopanėje), V. Leninas susipažino su lietuviais

socialdemokratais—veikusio tuomet Krokuvoje Lietuvos socialdemokratų partijos Užsienio biuro nariais. Jis gaudavo žinių apie Lietuvos darbininkų nuotaikas, lietuvių darbininkų laikraštį "Vilnis", ėjusį 1913—1914 m. Rygoje, kalbėdavosi su lietuviais socialdemokratais įvairiais revoliucinio judėjimo klausimais.

Galicijoje ryšius su Leninu užmezgė iš Sibiro tremties pabėgęs V. Kapsukas, 1914 m. pavasarį apsigyvenęs Krokuvoje.

V. Kapsuko iniciatyva 1914 m. balandžio mėnesį A. Didžiulio bute įvyko lietuvių socialdemokratų pasitarimas nacionaliniu klausimu, kuriame, be V. Kapsuko, dalyvavo A. Didžiulis, P. Bliūdžius, R. Rasikas, P. Mažylis. Į pasitarimą buvo pakviestas V. Leninas, kuris pasidalijo su lietuviais socialdemokratais mintimis apie bolševikų partijos programą nacionaliniu klausimu ir svarbiausią jos turinį — tautų apsisprendimo teisės reikalavimą.

Tuo metu V. Leninas siekė įtraukti V. Kapsuką, apie kurio revoliucinę veiklą jį buvo informavęs A. Didžiulis ir kiti lietuviai socialdemokratai, į bendrą visos Rusijos revoliucinį darbą, pasiūlė jam parašyti legaliam bolševikų žurnalui "Prosveščenije" ("Švietimas") straipsnį apie darbininkų judėjimą Lietuvoje. V. Kapsukas parengė platų straipsnį apie LSDP evoliuciją, kurį buvo manoma išspausdinti žurnalo 1914 m. liepos numeryje. Straipsnis nebuvo atspausdintas, caro valdžiai uždraudus leisti "Prosveščenije". Iš V. Kapsuko 1914 VII. 9 d. rašyto lajško Leninui matyti, kad Kapsukas buvo numatęs parašyti bolševikinei spaudai daugiau straipsnių, "nušviesti kitus Lietuvos darbininkų judėjimo klausimus, lietuvių "narodnikus"..., Lietuvos kaimo diferenciaciją ir t.t." V. Kapsukas informavo Leniną apie "Vilnį", kurios oficialiu korespondentu jis buvo Krokuvoje, nurodydamas, kad "Vilnis" yra bolševikinės krypties laikraštis, daugeliu pagrindinių revoliucinio judėjimo Rusijoje klausimų laikosi bolševikų partijos pažiūrų ir jas propaguoja. V. Leninas, polemizuodamas su menševikais, "Vilnį" priskyrė prie "Pravdos" krypties laikraščių, nurodydamas, kad "estų ir lietuvių laikraščiai yra pravdistiniai" (Leninas, Raštai, 20 t. 359 psl.).

V. Lenino pagalbos dėka Lietuvos socialdemokratų atstovas V. Kapsukas dalyvavo II Internacionalo Tarptautinio socialistų biūro sušauktame Briuselio "vienijimajame" pasitarime, kuris įvyko 1914. VII. 16—18 d. Pasitarimas buvo šaukiamas pasikeisti nuomonėmis "dėl galimumo" atkurti RSDDP vienybę, atseit, sutaikyti menševikus ir bolševikus. Pasitarime V. Kapsukas ėjo su bolševikų delegacija, kuriai iš Poronino vadovavo V. Leninas. Tačiau sprendžiant RSDDP susivienijimo klausimą, V. Kapsukas balsavo kartu su lenkų socialdemokratais, Roza Liuksemburg ir kitais už Kautskio pasiūlytą rezoliuciją. Tik bolševikai ir latvių socialdemokratai kategoriškai pasisakė prieš susivienijimą su menševikais, nes buvo įsitikinę, kad toks susivienijimas gali padaryti didelę žalą revoliuciniam judėjimui. Šito tada dar nesuprato lietuvių ir lenkų revoliuciniai socialdemokratai.

Kai V. Kapsukas grįžo į Krokuvą, Leninas jį pakvietė atvykti į Poronino kaimą. V. Kapsukui atvykus, Leninas stengėsi jį įtikinti, kad menševikus negalima padaryti revoliucionieriais, kad vadinamasis Briuselio susivienijimas yra pasmerktas žlugti.

Praktika parodė, kad Leninas, bolševikai buvo teisūs. Karui prasidėjus, Briuselio "susivienijimas" visiškai pakriko. Prisimindamas tai, V. Kapsukas 1924 m. rašė: "Šį Briuselio bloko likimą ne kartą man vėliau (karo pradžioje) priminė V. Leninas klausdamas, kieno gi buvo teisybė".

Su Leninu pirmojo pasaulinio karo pradžioje buvo susitikęs Austrijoje ir Šveicarijoje P. Eidukevičius.

V. Lenino bendradarbiavimas su lietuvių revoliuciniais socialdemokratais, draugiški jo patarimai padėjo jiems dar labiau suartėti su bolševikais, įsisavinti bolševikų pažiūras svarbiausiais revoliucinio judėjimo klausimais.

(Iš straipsnio "Leninas ir Lietuva", žiūr. "Mokslas ir gyvenimas" Nr. 5, 1960 m.)

Koks žmogus, toks ir jo dievas. Štai kodėl dievas dažnai atrodo juokingas.

V. Gėtė

Krikščionybės kelias į Lietuvą

K. SIDERAVIČIUS

Buržuazinėje literatūroje nemaža buvo rašoma apie krikščionybės įvedimą Lietuvoje. Dvasininkai ir jiems artimi autoriai šį faktą laikė pačiu svarbiausiu įvykiu istorijoje, ypatinga dangaus palaima. Liberalai, priešingai, į krikščionybės įvedimą žiūrėjo kaip į nelaimę, prakeikimą, kai kurie idealizavo senąją lietuvių religiją.

Tai dvi tendencijos, su kuriomis nė su viena negalima sutikti.

Krikščionybės atsiradimo Lietuvoje klausimas įdomus istorinių požiūriu. Juk Lietuva paskutinė Europoje buvo sukrikščioninta — keturiais amžiais vėliau, negu Kijevo Rusia ir Lenkija, nekalbant jau apie kitas Europos šalis. Kaip krikščionybės įvedimas atsiliepė į lietuvių tautos nacionalinius interesus, į josios istorinį likimą? Ar jos įvedimas Lietuvoje XIV—XV m. riboje buvo pažangus reiškinys?

Viduramžių krikščionybė — tai feodalizmo ideologija, tai religija, atitikusi baudžiavinį gamybos būdą. Ji pakeitė stabmeldžių religiją, gyvenusią santvarkos laikais, kai vergovinį gamybos būdą pakeitė feodalinis. Ir plito krikščionybė ten, kur įsigalėdavo feodalizmas. Armėnijoje feodalizmas atsirado gana anksti, ten ir krikščionybė įvedama IV a. Atitinkamai krikščionybė IV-VI a. atsiranda Gruzijoje. Kijevo Rusijoje feodalizmas susiformuoja IX-X a. — ten krikščionybė įvedama X a. pabaigoje. Panašiai ji paskui feodalinį gamybos būdą X a. atėjo ir į Lenkiją.

Tuo pačiu metu ir lietuvių žemėse pasirodė pirmieji jos platintojai. 999 m. prūsams mėgino skelbti krikščionybę Adalbertas, bet iš vienos gyvenvietės jis buvo išvytas, o kitoje—užmuštas. Panašus likimas 1009 m. ištiko kitą apaštalą—Brunoną, kuris žuvo kažkur Rusijos ir Lietuvos pasienyje. Matyt, Lietuvoje dar nebuvo vidinių sąlygų naujai tikybai priimti — feodalizmas dar neišsivystęs, be to, lietuviai matė, kad su tokių apaštalų pagalba ir pritarimu germanų feodalai pavergė bei išnaikino vakarinius slavus tarp Elbės ir Oderio, todėl elgėsi su jais, kaip su priešo žvalgais.

IX—XII a. lietuvių žemėse jau susidarė feodalinė visuomenė, o XIII a. susikūrė valstybė. Kunigaikščiams krikščionybė buvo naudinga — ji padėdavo pajungti liaudies mases. Todėl jie turėjo ją įvesti ir mūsų krašte. Tačiau naujos istorinės aplinkybės jos įvedimą dar ilgam laikui sustabdė.

Romos popiežiai ir vokiečių feodalai bei pirkliai sugalvojo aisčius krikštyti prievarta. Padauguvyje jie įsteigė karinį vienuolių kalavijuočių ordiną, prie Vyslos atsikraustė Teutonų ordinas—kryžiuočiai. Pirmieji pavergė latvių protėvius, antrieji — aisčių gentis tarp Vislos ir Nemuno—prūsus.

Dvi sąvokos — krikštas ir pavergimas—susipynė į vieną. Lietuviams nebuvo didelio pasirinkimo arba, kryžiuočių kronikininko Dusburgo žodžiais tariant, reikėjo "šventajai Romos bažnyčiai nuolankiai nulenkti savo sprandus" — susilauktį nelaimingųjų prūsų, latvių bei estų likimo, arba kovoti žūtbūtinę kovą, ginti savo žemę, savo nepriklausomybę.

Jie pasirinko antrąjį kelią. Eilė aplinkybių lietuviams padėjo. Jau turėdami savo feodalinę valstybę, jie galėjo kovoti organizuotai. Kol prūsai ir latviai didvyriškai priešinosi riteriams, lietuviai turėjo laiko geriau pasiruošti kovai. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XIII—XIV a. prisijungė didelius rusų žemių plotus — į kovą prieš vokiečių feodalų agresiją buvo įtrauktos ir rusų žemės.

Du šimtmečius prie Nemuno virė negirdėtai žiaurus ir kruvinas karas. Popiežius nuolatos skelbė prieš lietuvius kryžiaus karus. Beveik iš visos V. Europos ėjo valdovai, feodalai, riterių ir pilgrimų minios lietuvių naikinti. Vienuoliai kryžiuočiai buvo kadriniai šios agresijos vykdytojai.

žūtbūtinių kovų metu Romos kūrija, vokiečių imperatorius ir vyskupai ne kartą siūlė Lietuvai priimti krikštą. Ta galimybe tik vienas Mindaugas buvo pasinaudojęs: iš visų pusių priešų spaudžiamas, jis krikšto kaina pirko taiką iš Livonijos, bet, palaužęs vietinių feodalų pasipriešinimą ir sustiprinęs valstybę, vėl atsisakė krikščionybės. Jam krikščionybės priėmimas buvo tiktai politinis manevras sunkią valandą.

Traidenis (1270—1282) tvirčiau jautėsi ir į Rygos arkivyskupo pasiūlymą krikštytis tiesiai atsakė: pakankamai pasibaisėtinas yra riterių elgesys su žiemgaliais, ir jis neturįs jokio noro matyti save ir savo valstybę taip pavergtus, kaip toji tauta.

Kada Gedemjnui 1324 m. popiežiaus legatų pasiuntiniai užsiminė apie jo tariamai išreikštą norą krikštytis, didysis kunigaikštis atsakė: "Jei kada nors esu turėjęs tokį sumanymą, teapkrištija mane velnias!" Gediminas pareiškė pasiuntiniams, kad jo valstybėje kas kaip nori, taip tiki, bet jis krikštytis nenorįs: "Ką jūs man kalbate apie krikščionis? Kur randama didesnė neteisybė, didesnė nelygybė, smurtas, žudynės ir išnaudojimas, jei ne tarp krikščionių, o ypač tarp tų, kurie atrodo pamaldūs, kaip, pvz., kryžiuočiai; jie daro visa, kas pikta"... (Liet. TSR istorijos šaltiniai, I, 39).

Lietuva atsisakydavo siūlymų krikštytis todėl, kad juos visados lydėjo išlygos, apribojančios krašto nepriklausomybę. Kunigaikščiai sutikdavo krikštytis, bet reikalavo garantijų savo nepriklausomybei. Kai 1358 m. imperatoriaus Karolio IV delegatai vėl pasiūlė krikštytis, Algirdas ir Kęstutis atsakė sutinką tai padaryti tuo atveju, jeigu Lietuvai bus sugražinti Prūsai iki Alnos ir Prėgliaus upių bei Livonijos žemės iki Dauguvos ir jos intakos Aiviekstės Latgalijoje, o Teutonų ordinas bus iškeltas iš Pabaltijo. Tai prieštaravo imperatoriaus tikslams, kuris, kaip ir popiežius, troško matyti Lietuvą vokiečių riterių pavergtą ir todėl derybos iširo.

Lietuvoje vystėsi stambioji žemvaldystė. Feodalų tarpe stiprėjo krikšto šalininkų partija. Tuo tarpu kryžiuočių pavojus darėsi vis grėsmingesnis. Jų kariuomenė atitraukdavo ligi paties Vilniaus ir Trakų, pagaliau jie gavo įsikišti į Lietuvos feodalų tarpusavio kovas. Jie rėmė Jogailą prieš Kęstutį, o pastarąjį nužudžius — Vytautą prieš Jogailą. Jogaila, Vytautas ir Skirgaila, kiekvienas atskirai, Teutonų ordinui už pagalbą buvo užrašę žemaičius. Lietuvą naikino ne tiktai kryžiuočių, bet ir jų remiamų feodalų kariuomenės.

Tokiu tragišku momentu Jogailai buvo pasiūlytas Lenkijos sostas. Atsirado galimybės sujungti Lietuvos ir Lenkijos jėgas kovai prieš plėšikišką Teutonų ordįną. Lenkija statė Jogailai sąlygas, iš kurių svarbiausios buvo sujungti abi valstybes ir Lietuvą pakrikštyti. Pastaroji sąlyga daugelio feodalų jau nebebaidė — jie numatė galimybę su katalikų bažnyčios pagalba labiau išnaudoti valstiečius.

1385 m. Jogaila ir kiti stambiausi Lietuvos feodalai pasirašė Krėvos susitarimą. Politinis šio susitarimo rezultatas buvo katalikybės įvedimas. Krikščionybė oficialiai buvo paskelbta valstybine religija, suteiktos ypatingos privilegijos tiems feodalams, kurie taps katalikais. 1387 m. Vilniuje ir kitose Lietuvos vietose gyventojai buvo masiškai krikštijami. Iš Lenkijos atvežti kunigai per vertėjus sakė pamokslus, o paskui žmones krikštijo būriais, visam būriui duodami vieną vardą. Feodalai vertė gyventojus atlikti šią ceremoniją, be to, stengėsi juos patraukti dovanomis — duodavo baltus vilnonjus marškinius ar kitokius drabužius.

Aukštaitijoje gyventojai neparodė žymesnio pasipriešinimo krikščionybei. Jie nuo seniai susitikdavo su krikščionimis, ypač pravoslavais rusais. Be to, čia viešpatavo didesnė feodalinė prievarta.

Žemaitija tuo metu formaliai skaitėsi atiduota Ordinui. Tiktai po Žalgirio pergalės, 1413 m., Jogaila su Vytautu, atsivedę lenkų kunigus ir 300 kareivių, krikštijo žemaičius. Patys žemaičiai nesutiko kelti rankos prieš gojus, alkas, aukurus. Juos naikino lenkų kareiviai. Kadangi dvasininkai negalėjo susikalbėti su gyventojais, Jogaila ir Vytautas patys aiškino žmonėms naują tikėjimą ir reikalavo gesinti šventąsias ugnis, mušti žalčius, kurie buvo gerbia-

mi, naikinti visa, kas buvo susiję su senuoju tikėjimu. Vytautas 1416 m. surengė antrą panašią ekspediciją į Žemaitiją ir, sako, 30,000 žmonių pakrikštiję.

Žemaičiai nusilenkę tiktai prievartai, bet iš tikrųjų liko ištikimi senajam tikėjimui.

Oficjalus krikščionybės įvedimas Žemaitijoje sutapo su baudžiavos plėtimu. Vytautas laisvuosius valstiečius atidavinėjo bajorams. Dėl to 1418 m. kilo sukilimas. Nors jo priežastys buvo socialinės, sukilėliai puolė didikų namus, tačiau būdinga, kad jie kartu išvaikė kunigus ir degino bažnyčias.

Vytautas ir jo vjetininkas, surinkę bajorų kariuomenę, sukilimą žiauriai numalšino. Daug sukilėlių buvo pakarta bei nukirsdinta.

Iš tikrųjų katalikybės įvedimas Lietuvoje XIV—XV m. riboje buvo formalus aktas. Žmonių sąmonė mažai pasikeitė, jie tebegyveno seniausiais religiniais vaidiniais. Slapta dar ilgai lankė gojus bei alkas, o sukilę prieš ponus ar šiaip norėdami parodyti savo priešiškumą, viešai sukurdavo šventąsias ugnis. Dar XVII a. ant salantiškės Alkos bei garsiosios Šatrijos liepsnodavo tokie laužai.

Kaip matome, kataljkybė Lietuvoje buvo įvedama ilgai ir sunkiai. Du amžius lietuvių tauta ginklu atsimušinėjo nuo jos nešėjų — kryžiuočių, o kada feodalai valdžjos jėga ir autoritetu ją paskelbė oficialiąja religija, dar prireikė dviejų-trijų amžių, kol kunigams jr vienuoliams įvairiausių priemonių pagalba pavyko ją įskiepyti liaudies masėms.

Nepaisant to, krikščionybė, kaip feodalizmo ideologija, baudžiavinėje Lietuvoje buvo nejšvengiamas dalykas. Negalima sutikti su tais, kurie idealizavo senąją lietuvių religiją. Tai buvo gamtos ir jos jėgų garbintojų, pirmykštės bendruomenės ir ankstyvojo feodalizmo reljgija. Ji atgyveno ir mirė kartu su savo epocha, panašiai kaip krikščionybė atgyvena kartu su feodalizmu ir kapitalizmu, prie kurio ji neblogai prisjtaikė, ir atmiršta esant socializmui.

Klerikaliniai autoriai katalikybės įvedimui Lietuvoje prirašė aibes nebūtų nuopelnų. Viena, dėl ko netenka ginčytis, įvedus krikščionybę, pagerėjo Lietuvos tarptautinė padėtis. Vakarų Europos fanatikai nustojo į lietuvius žiūrėję kaip į velnio vaikus — pagonis, neturinčius žmogaus teisių. Per drąsu būtų tvirtinti, kad krikštas išgelbėjęs Lietuvą nuo krikščioniškųjų Vakarų ir Teutonų ordino agresijos. Ir po 1387 m. kryžiuočiai žjauriai puldinėjo Lietuvą. Ne katalikybės įvedimas, bet lietuvių ir rusų bendrai iškovota Žalgirio pergalė padarė galą riterių agresijai.

Negalima lyginti kataljkybės įvedimo Lietuvoje su Kijevo Rusios krikštu. Ten buvo kita epocha — X m. pabaiga, be to, krikščionybė ten atėjo iš aukšto kultūros centro — Bizantijos, ji buvo skelbiama slavų kalba ir tai skatino slavų literatūros jšsivystymą Rusioje. Lietuvoje, įvedant katalikybę XIV a. pabaigoje ir XV a. pradžioje, ji labai skyrėsi nuo pirmųjų amžių krikščionybės. Tai nebuvo persekiojamoji vilties netekusių vergų religija, bet viešpataujanti agresyvi jėga, pati persekiojusi kitaip tikinčius, reakcinga ir išsjgimstanti. Romos bažnyčia tuo metu jau nebespėjo naikinti galingos eretikų opozicijos. Atsirado net trys popiežiai, kurie riejosi tarp savęs, iškeikdami vienas kitą.

Kataljkybę Lietuvoje skelbė iš Lenkijos atvykę kunigai, nemokėję lietuvių kalbos. Pati bažnyčia vartojo žmonėms nesuprantamą lotynų kalbą. XIV a. pabaigoje nebuvo didelio kultūros skirtumo tarp Lenkijos ir Lietuvos. Lietuvoje valstybės reikalams buvo naudojamas raštas rusų kalba. Įvedus katalikybę, beveik nesirūpinta mokyklomjs, du šimtus metų negalvota apie literatūrą lietuvių kalba. Tiktai protestantams ėmus leisti lietuviškas knygas, 1595 m. pasirodė katalikiškoji Daukšos "Postjla".

Katalikybės įvedimas nesukėlė Lietuvoje ypatingo kultūrinio sąjudžio. Dvasininkai daugiausia rūpinosi savo didžiuliais turtais —dvarais, smuklėmis, bravorais ir t.t. Jie ne tiktai nesirūpino švietimu, bet uoliai naikino liaudies kultūrą, niekino lietuvių kalbą, kaip pagonišką, draudė senuosius liaudjes žaidimus ir vietoj fiziškai išauklėto, stipraus žmogaus kėlė paliegėlio asketo idealą, niekino kūno grožj. Kunigai persekiojo liaudies papročius, dainas ir dėl to ne-

grįžtamai žuvo vertingiausi tautosakos kūriniai, žaidimai, papročiai. Apie tai, kaip krikščionybė naikino senąją liaudies kultūrą, rašė ir J. Basanavičius savo veikale "Iš krikščionystės santykių su senovės lietuvių tikyba ir kultūra".

Pačių kataljkų tyrinėtojai, pvz., M. Andziulaitytė-Ruginienė, pripažino, kad "lietuviams teko Kristaus mokslą pirkti savo nepriklausomybės kaina". Krėvos susitarimu prasidėjo procesas, kuris atvedė į 1569 m. Liubljno uniją. Du amžius taip atkakliai ginta nepriklausomybė, katalikybę priėmus, tirpte tirpo.

Romos bažnyčios veiklos prieš lietuvių tautą rezultatai mus ir šiandien sukrečia įki širdies gelmių. Popiežių skelbiamų prieš lietuvius kryžiaus karų, jų palaikomų vokiečių rįterių puolimų metu, prof. P. Pakarklio apskaičiavimu, viduramžiais žuvo apie milijonas lietuvių. Buvo užgrobtos lietuvių žemės prie Baltijos, tyrais paversta Sūduva (Užnemunė), Lįetuva atstumta nuo jūros. Kryžiuočiai naikino bei grobė turtą, pasėlius, degino kaimus. Visa tai stabdė ekonominį ir kultūrinį krašto vystymąsi, stūmė lietuvių tautą į atsilikimą. Iki pat XX a. per bažnyčias buvo niekinama ir ujama lietuvių kalba, vedama polonizacija, gerokai susiaurinusi etnografines Lietuvos ribas.

Romos kūrija niekados nepaisė lietuvių tautos interesų. Ji ir viduramžiais, ir XX a. stovėjo mūsų priešų pusėje.

Krikščionybės įvedimas Lietuvai nebuvo jokia palaima. Ją, kaip ir feodalizmą, reikia laikyti tam tikru žingsniu pirmyn, palyginus su pirmykštės bendruomenės religija, bet mūsų krašte juo toliau, tuo labiau jį pasireiškė, kaip reakcijos ramstis ir pažangos stabdis.

Būkite laimingos!...

Degino saulė, ir lenkėsi liepos,
Susivilioję savuoju pavėsiu.
Moterys ėjo, šypsojosi gatvėj,
Vėjo nesilenkė, saulės nevengė.
Šviesios suknelės, patamsėjusios akys,
Rankos šiurkštesnės, suskilusios lūpos.
Mylimos, tolimos ir nepažįstamos,
Jūs apdalintos šią vasarą lygiai
Saule ir vėju, gėlėm ir pavėsiu,
Mūsų visų besigėrinčiais žvilgsniais.
Būkit laimingos, dar jaučiančios gyvą
Savo delnuos plieno staklių virpėjimą,
Būkit laimingos, kai jūs trapūs pirštai
paima dalį kančios ir sunkumo
Iš nukamuoto, išsekusio kūno.
Būkit laimingos, belaukdamos mylimo,
Būkit laimingos, nešiojančios kūdikį,
Būkit laimingos, į kelią išleidusios
Sūnus ir dukteris!..
Būkit laimingos!..

Alf. Maldonis

Nebijok savo dievo — bijok pats savęs...
Pragaras ir rojus yra pačiame tavyje.

S. Marešalis

Draugystės ašaros

Bangos sūpavo laivą... Svaigino
Drungnas oras, saulėj įkaitęs.
O ant denio čiulbėjo merginos—
Rusė, vokietė ir lietuvaitė.

O aplink... nardė baltos žuvėdros,
Krito jūron,
vėl kėlės,
vėl skrido...
Krito jūron dangus tyras, giedras,
Ir atrodė, kad bangos žydi...

Ir atrodė, kad grakščios undinės
Tarp bangų sidabrinių maudos,
Ir našlaičiai, netekę tėvynės,
Aimanuoja, dejuoja ir rauda.

O mergaitės kvatojo ant denio,
Rankom mojo, lyg mylimą šaukė—
Visą dieną lyg paukštės skardeno,
Jūroj tapusios artimos draugės...

Vakare laivas plaukė į uostą,
Krantas jūrą bučiavo neramią.
O mergaitės ašaras šluostė...
Ir draugystę jos nešė į žemę.

J. Lapašinskas

Kad žemėj būtų taika

Poetas žuvo. Bėgo metai...
Daug metų jau nuslinko praeitin,
Bet jo darbai, jo kilniosios idėjos —
išliko gyvos ir šiandien.

Mūs motinos sūnų netekę amžinai,
kurie už laisvę krito,
Ir žmonos, išlydėję savo vyrus už laimę
kautis ir laimėt —
Netekę savo artimų, karus prakeikė amžiams!

Tegul išlieka atminty jų žygdarbiai,
Jų nueitas sunkus ir ilgas kelias,
Kuris dabar mus veda
šviesion žmonijos ateitin.
Poetas žuvo. Jį pakirto
fašisto paleista kulka.
Jis žuvo, kaip ir milijonai, kad būtų
pasaulyje taika!

— Tėveli, kur važiuoji, tėveliuk? — su
ašaromis jo paklausiau.
— Neverk, dukryt, — sugrįšiu greitai aš —
švelniai atsakė man tėvelis.

Jį įsodino į mašiną, tartum karstas, juodą,
Fašistams — jokio gailesčio širdy...
Išplėšus žmogų artimą mums, mielą,
Nesudrebėjo niekšams tiems širdis.
Paskui kankinimai, kalėjimai, IX fortas...
Poetas žuvo. Jį pakirto fašisto kulka.
Jis žuvo kaip ir milijonai,
Už teisybę, laisvę, laimę,
Kad amžiams būtų žemėje taika!

S. MONTVILAITĖ

Pasiekęs aukščiausią kraštutinumą, buržuazinis individualizmas sudarė sąlygas, kada žmogus susirūpino nemirtingu savo asmens likimu, lyg svarbiausiu gyvenimo klausimu. **G. Plechanovas**

Kiekvienos religijos, nežiūrint iš kur ji atsirado, tikslas yra vienas — išmokyti nelaiminguosius ir badaujančius galvoti apie tai, kad jie visada turi būti alkani ir džiaugtis savo likimu. **N. Černiševskis**

Putinėlis

Aš užaugau kaimo žalio
Pilkoje šiaudų pastogėj,
Kur per vasaras nuo kelio
Vėjas baltas dulkes vogė.

Darbui, meilei, žemės grožiui
Savo jėgą atidavęs,
Taip kaip ošęs—nebeošiu,
Nesvyruosiu kaip svyravęs.

Ką beveikčiau, kur beeičiau,
Jau ne tiek, kiek dingo, laukia.
Iš savos jaunystės kraičio
Man paliko ne tiek daug jau...

Tik dalelė, tik auksiniai
Atšvaitai nuo laužo bendro.
Nesukraus pavasarinio
Putinėlis žiedo antro.

Subrandins tik tą, kur krovė
Palei tėvo margą klėtį,
Tą, kuris dar nepaliovė
Ligi šiol dainoj skambėti...

Ko liūdi, putinėli, ko liūdi?
Ko liūdi, žaliukėli, ko liūdi?
Tu užaugai tarp medelių,
Krovei žiedus tarp lapelių.
Ko liūdi?

Alf. Maldonis

LIUDAS ADOMAUSKAS

(Tąsa iš 21-mo pusl.)

mauskas sirgo ir nespėjo pasitraukti į šalies gilumą. Jis buvo suimtas.

Buržuaziniai nacionalistai nepajėgė palaužti šio dvasios milžino šmeižtais ir represijomis. Sunkiausiu Lietuvos liaudžiai momentu, kai buvo sprendžiamas šalies likimas, išdavikai, hitlerinių budelių talkininkai, 1941 m. rugpiūčio 16 d. nužudė šį taurų Lietuvos patriotą. Idėja, už kurią kovojo Liudas Adomauskas kartu su savo liaudimi, nugalėjo. Žmonių atmintyje amžinai bus gyvi prisiminimai apie šį nuostabų žmogų, per kančias radusį tikrąją tiesą.

G. Abramavičius